

Mahalo te ke 'ohovale he lahi 'a e pa'anga
'e fakakafo'aki ha ki'i 'ili faingofu'a ki ho
kaute'a uhi'a. E meime'i lava he ngaha'i api
monfo'anga o, fakakafo ha mo e \$500
to'u he to'im'i 'e 'ilili ai 'a e kaute'a uhi'a.

● Tok'u ke totongi! pe ia he 'initaneti.
● tomonu'a totongi! 'a e 'uhila
● ke ke tukupa ki he palani ha mahina e 12 ki! he 24
● ke 'i ai ha'o mita fua (smart meter) 'i ho fale

● Tok'u fitema'u ha ngaahi palani ke:

nofo'angā.
● ki ai ke ola lelei ho palani! o fakatatau mo ho fale
● tohā, 'Oku 'i ai pe ha ngaahi me'a ke ke fakakauka
● palani mo e fakahoko'oko, o ma'amā ki he mamafa
● 'i he 'osi ho tali 'a e ngaahi me'a ni, 'e asi mai leva ho

● Fakatatau mo e ola no fali

[illegible]

**Kapau, o, nku fakafala ho'o
tutunga mo, u lei, i he, uhi la**
Kua pa ke 'ano, e tu'usi atu ho'o uhi la kapau o, ku
'i'esi'esi koe pe ka ta'aha i, ho 'api ka ha 'kasi'orma
'i'esi'esi fakafala (medically dependent consumer).
'O, ku, uhi nga i'a o, ku ke flemu'a ha ma'u'anga, uhi la i ho
'api e' t'of'i ha fa'ahinga uesia fakatu'u'tama ki i ho
mo'u i lei. Kua pa ke ke fakaho ki ho'o kautaha, uhi la
kapau, o, ku ke fakafala fakafalo'o ki he uhi la pe ka ha
ta'aha i, ho 'api koe'uhi ke nau tokoni atu ke ke 'esi'sita.

‘Ovani!
Ko e kuki ha me‘akai lahi he ‘ovani ki
he katao e famili! e meimei! \$1 he taimi
kotoa. ‘E lava ke toe ma‘ama‘a ange
hono faka‘aonga‘a e me‘a kuki māmalie
(slow cooker), e meimei! **35¢** ki he fo‘i kai!
pea faka‘aonga‘a mo ha kakana‘i manu
‘oku ma‘ama‘a ange – faka‘ou saii!

LED koe'uh'i, ok'ne ne alia fuesia vave pē 'e 'a
 'a, 'e 'a, 'e 'a fakaamole ki hono ngūae'aki i
 i, 'e 'a, 'e 'a ne fakalahaa' – ko 'e fō'i 'uhili
 LED 'oku fakatatau ki 'e fō'i 'uhili uate 'e
 100W 'e p'anga pē 'e \$4 'e hō'o fakamole ki 'a
 ki 'e eha'i 'e taha, 'a ia te ka fakaha'o
 'a 'e koe ha p'anga fakafufoa ki 'e \$90
 'e ta'u ki hono ngūae'aki 'a 'e 'uhili LED.

‘Oku faka’ohovale ki ha kakai
‘e ni’ihi ‘a e faingofua hono
liliu ‘a e kautaha ‘uhilá.

- Fiema'u tokoni?** 'Oku mau 'ilo'i - 'uhila, mo e mo'ua ki he 'uhila, 'oku faingata'a he taimi 'e ni'ihī. 'O kapau 'oku 'i ai ha palopalema, 'e lava pē ke ma'u ha tokoni! Kataki 'o 'imeili mai ki he **feedback@powerswitch.org.nz**.

Vakai'i ho palani 'uhila ke fakapapau'i 'oku ke kau he palani ma'ama'a pea 'oku taau mo ho famili

hao ai \$400-\$500

Tamate'i 'a e ngaahi naunau faka'api mei he holisi 'o kapau 'e 'ikai faka'aonga'i

hao ai \$200

Seti 'a e hita pamu ki he lahi taha ko e tikili 21

hao ai \$40

Liliu 'a e seti ho misini fō ke vai momoko 'a e fō

hao ai \$30-\$50

Fetongi ki he ngaahi fo'i 'uhila LED

hao ai \$90

Tauhi ‘a e mafana ki lotō pea momokō ki tu’a

‘Oku ha’u ‘a e ‘ea nga’unga’u mei fé?

**Fakamomoa ‘a e
vala:** 5.0L ki he fō

Kuki me’akai:
3.0L he ‘aho

Saoa mo e kaukau:
1.5L he ‘aho (ki
he tokotaha)

Fūfulu peleti:
1.0L he ‘aho

Fō e vala:
0.5L he
‘aho

Manava:
0.2L he houa (ki
he tokotaha)

Ko e hā te ke lava ‘o fakahokó?

Ko e me’a malié, he ‘oku faingofua pé. Fakaava ‘a e matapā sio’ata ha miniti ‘e 10 he ‘aho kotoa ke takai ‘a e ‘ea he falé mo hū ki tu’a ‘a e hauhau, mo ha ‘ea ha’aha’a. Ka ‘oku toe lelei ange ha matapā sio’ata ‘oku loka, ‘e lava ke ki’i fakaava si’isi’i lolotonga ‘o e taimi ‘ahó pea ‘oku ‘ikai mo’ui ‘a e hita ke fakapapau’i ‘oku hū mai ha ‘ea fo’ou ki loto. Ko e palopalema lahi taha he me’a ni ko e fakamomoa vala ‘i falé. Ko e lelei taha, ‘o kapau ‘e fakamomoa ki tu’a.

Puipui & ‘aofi matapā sio’atá

‘Oku lahi ‘a e ‘ea mafana ‘e mole atu he matapā sio’ata he ngaahi pō momokó ‘o kapau ‘oku ‘ikai ha ‘aofi – ha puipui pe tapuni matapā sio’ata. ‘Oku lelei ke tapuni he tō ‘a e la’a ke tauhi ‘a e lahi taha ‘o e ‘ea mafana. ‘O kapau ‘oku ‘ikai ha ‘aofi matapā sio’ata, pea ko e puipui kuo motu’a, mahalo ‘e sai ke ke ‘a’ahi ki he falekoloa puipui ‘o sio pe ‘e ma’u ha puipui fo’ou ‘oku ta’etotongi.

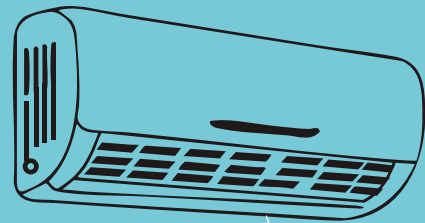
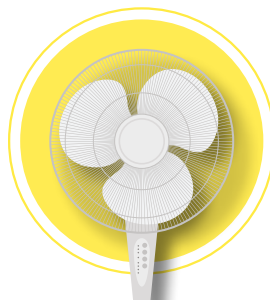
Havilivili

‘Oku hanga he havilivili ‘o ‘ai ke te ongo’i mokosia pea toe lahi e fakamole pa’anga ‘i he feinga ke ke mafaná. Ko e taimi lahi ‘oku hū mai he ngaahi matapā sio’atá mo e mata’apá pea mo e hu’anga manu lalatá. Te ke lava ‘o “takai” ‘aki ha takai’i ‘o e tauveli pe ko ha kafu ke poloka ‘aki ‘a e ‘ea momoko – pea mahalo ke tukunoa’i pe ‘a e hu’anga manu lalata.

Faka’aonga’i me’a tapili

‘I ho fakamafana’i ‘a e loki, ‘oku ‘alu ‘a e ‘ea mafana ki ‘olunga he ‘aofi pea takai ai ‘o hū ai ki tu’a mei he falé. ‘O kapau ne ‘i ai ha ii tapili (fan), fakamo’ui ‘o seti ki he ma’ulalo taha. ‘Oku ne tufaki ke potupotu tatau ‘a e mafana he lokí, pea kaunga lelei ki he hitá. Ko e mo’oni ‘oku si’isi’i ai ‘a e pa’anga molé!

Ai ke ola lelei ‘a e hita pamu

Ko hono fokotu’u ‘o e tu’unga māfana ‘o e ‘eá

‘Oku ngāue lelei taha ‘a e ngaahi mīsini fakamāfana ‘eá ‘i hono fokotu’u he vaha’a ‘o e mālohi ko e tikilii ‘e 19 mo e 21. Kapau ‘oku momoko ‘a tu’a, ‘oku ‘ikai fiema’u ia ke ke tukuhake’i ki he tikilii ‘e 30 ke ‘ai ke ngāue vave ange. Ko e ngaahi tu’unga mā’olunga ‘o māfana ‘o e ‘eá ‘e lava ke ne ngāue’aki ha ‘uhila lahi ‘aupito pea taki atu ki ha mo’ua ‘uhila fakatupu-tangi.

Ke ma’u ‘a e lahi taha mei ho’o mīsini fakamāfana ‘eá, liliu ‘a e tu’unga ‘oku ‘i ai (‘mode’) he me’a lomi ke liliú ke ‘alu ki he māfaná (heat) – lomi’i leva ‘a e ‘mode’ kae’oua kuo ‘asi mai ha ki’i faka’ilonga ‘o ha fo’i la’oá ‘i mu’a. Mei ai, liliu leva ‘a e tu’unga māfana ‘o e ‘eá ki he vaha’a ‘o e tikilii ‘e 19 mo e 21. Ko hono fakahoko ‘enī te ke lava ‘o fakahaofi ai fakafuofua ki hao pa’anga ‘e **\$40** he ta’u.

Filita

Ko e ngaahi mīsini fakamāfana ‘eá ‘oku ‘i ai hano ngaahi filita ‘oku lava ke to’o ‘a ia ‘oku ke lava ‘o sio ki ai ‘i ho’o fakaava ‘a e tāpunī. ‘I he ‘alu ‘a e taimí, ‘e lava ke fakafonu ia ‘e he efú, ‘a ia ‘oku ne ta’ofi ‘a e vilo ‘a e ‘eá. Kuo pau leva ke ngāue mālohi ange ‘a e mīsini fakamāfana ‘eá ke ne fakakakato ‘a e mole ‘i he vilo ‘a e ‘eá pea ne ngāue’aki lahi mo toe lahi ange ‘a e ‘uhilá.

Ka ‘oku vave pē ‘a hono fakalelei’i enī pea ‘oku lau miniti pe ‘a hono fakahoko – to’o kitu’a ‘a e ngaahi filita pea ‘ai ‘o ki’i vekiume ma’ama’a pē. Te ke fakatokanga’i ha liliu he taimi pe koiá ‘o kapau ‘oku fu’u ‘uli ‘aupito, pea ‘e hoko ‘a e loki ‘o māfana ange he taimi pe koia. Fakapapau’i ke fakahoko e ngāue ni ‘i he mahina ‘e ua kotoa pē pea ‘e malava ke ke fakahaofi ai hao pa’anga ‘o ‘ikai toe si’i hifo ‘i he **\$50** he ta’u he ngaahi fakamole ki hono ngāue’aki.

Holoki e faka’aonga’i ‘a e vai mafana

Fakahinohino ki he saoa

Ko e kaukau koo he topu he taimi momokō ko ha me’a ongo fakafiemaleie ‘aupito. Ko e me’apangó, he ‘oku liunga ua ‘a e totongi ko ia ‘i he kaukau saoa he taimi kotoa. Fakasi’isi’i ‘a e kaukau topú pea ‘uluaki fakakaukau ma’u pe ke saoa.

Ta’ofi to’ito’i ‘a e vai

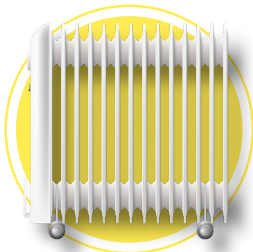
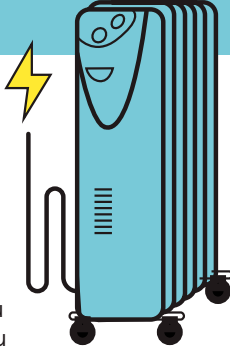
Ko e to’ito’i ‘a e vai vela ‘e lava ke mole ai ha lita 70 ‘o e vai he ‘aho. ‘e lava ke tanaki ‘o mole ai ha **\$200** mei he mo’ua ‘uhila he ta’u! ‘O kapau ‘oku ke totongi ‘a e nofo’angá, fetu’utaki ki he ‘ouna he vave taha ‘o fakatokanga ki he to’ito’i ‘a e vai – ko honau fatongia ke fakalelei’i e maumau ‘a e to’ito’i ‘o e vai.

Fō vala vai Momoko

Ko e fō vai māfaná ‘e lava ke ne toe fakamoleki ho’o pa’anga ‘aki ‘a e pa’anga fakafuofua ki he **30¢**. Ko ha fō vai momoko ‘e lava ke ne fakahoko ha ngāue tatau pē ka ‘oku fakamole ‘aki pē ‘a e fakafuofua ki he **6¢** ki he fo’i fō ‘e taha. Ko ha fāmili ‘oku ‘i ai ha fānau mo e fō he taimi kotoa pē ‘e lava ke fakahaofi ha pa’anga heni – -ko e mo’oni, a’u ki he **\$50** he ta’u, kapau ‘oku fakahoko ‘e ho’o fāmili ha fō tu’o fā he uike.

Faka’aonga’i ‘a e hita totonu he loki totonu

Ke tauhi ma’u ‘a e mafana ‘i he lokí mo e ngaahi feitu’u kehé, kuo tokolahi ‘akinautolu ‘oku nau faka’aonga’i ‘a e hita palakí. ‘Oku kehekehe pe ‘a e ngaahi palaki hitā ka ‘oku nau meimei totongi tatau pe ‘i hono ngāue’i – meimei ko e **40-60¢** he houa. Ka ‘oku ‘ikai ke nau tufaki ‘a e mafana ‘i he founa tatau pea ko ha ni’ihi ‘oku sai ki ha loki pea ola kehekehe ki he ngaahi loki kehé.

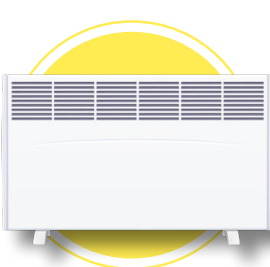

Ngaahi lokí

‘Oku mahu’inga ke tauhi ‘a e lokí ke mafana pea ke mo’ui lelei ho famili ‘i he taimi momokó. Ko e ngaahi hita tangike lolō ko e lelei taha ia he tu’unga ko ‘enī. ‘Oku ‘ikai longoa’a, lelei hono tufaki ‘a e ‘ea mafaná pe mo fe’unga ki ha loki si’isi’i.

Ngaahi feitu’u nofo’angá

Neongo ko ha mīsini fakamāfana ‘eá ko ha founa lelei taha ia ki ha ngaahi feitu’u nofo’anga tokolahi, ‘o kapau ‘oku ‘ikai ke ‘ikai ke ke ma’u ia, ko e ngaahi me’a fakamāfana ‘ea lōloá (tower heaters) ‘oku ‘i ai hono ii, ‘oku ngāue lelei ia ‘i he ngaahi feitu’u hangē ko e lotofalé he ‘oku ne tukuange vave atu ange ‘a e ‘ea māfaná. Ko e ngaahi mīsini fakamāfana ‘ea pēnoló (panel heaters) ‘oku malava ke ngāue lelei he ‘oku tokoto lelei ia he faliki pea lava ke tuku ia kimui mei he feitu’u lue’angá, pea ‘oku ‘ikai ke longoa’a ia.

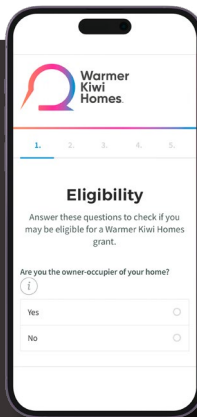

Tauhi ke ke mafana

‘Oku lahi ‘a e ngaahi ‘api ‘oku faingata’a ke tauhi ‘a e ngaahi lokí ke mafana. ‘O kapau ko ia, ko e lelei taha ke ma’u ha ki’i ii tapili pē ko ha hita pā ukamea ‘oku fakahangatonu atu kiate koé. ‘E vave ai ho mafaná, ka e manatu’i ‘e kei ongo’i mokosia pe ha ni’ihi kehe ia.

Ko e hā ‘a e lahi e hita ki ho fiema’ú?

Ko e lahi taha ‘o e ngaahi hitā ‘oku ‘i he 2000W pē 2400W. ‘Oku lahi fe’unga ke fakamafana’i ha ki’i loki, pe ko ha ‘elia nofo’anga pē ko ha loki lahi. Ka ‘i ai ha loki ‘oku si’isi’i hifo ai mahalo ‘e sai ia ki he loki ‘a e fanaú – ko ha hita ‘oku 1000W pe si’i hifo ai ‘e malava pe ke ki’i mafana mei he momokó, ka ‘e ‘ikai pehe ke mafana lelei ai ‘a e lokí.

Ko e polokalama Ngaahi ‘Api Kiwi Māfana Angé ‘oku ne totongi ‘o a’u ki he pēseti ‘e 90 ‘o e fakamole ki hono fakatau mai mo fokotu’u ‘a e me’a fakamāfana falé pea a’u ki hono to’o ‘o e pēseti ‘e 80 mei he totongi ‘o ha me’a fakamāfana ‘ea lelei, ke tokoni atu ka koe ke fakahaofi ho pa’anga ‘i he totongi ‘uhilá lolotonga ia ho’o fiefia ‘i ho’o ‘api ‘oku

toe māfana mo mo’ui lelei ange. Te ke lava nai ‘o ma’u atu ‘eni ‘o kapau ‘okú ke nofo pē ‘i ho ‘api ‘o’ou, na’e lava ia kimu’a he ta’u 2008 pea ‘oku ‘i ai ‘a ho’o kaati Community Services pe ‘okú ke nofo ‘i ha feitu’u ‘a ia ‘oku si’isi’i ‘enau ma’u’anga pa’anga. ‘A’ahi ki he **warmerkiwihomes.govt.nz** pe telefoni ki he **0800 749 782** ke vakai’i pe ‘okú ke lava ‘o kau mai ki heni.